

Den politiske Stilling

Taler

Jacob Aall Bonnevie

Sted

Nedenæs Amt

- 1 Hvad der for Øieblikket gjør den politiske Stilling betænkelig, og hvad der giver
Valgene
til det forestaaende Storthing en i vor politiske historie noget nær enestaaende
Betydning, er de Programsager, som det radikale Parti har opstillet og som den
5 nuværende
Regjering har godkjendt. Falder Valget saaledes ud, at et Flertal af Storthingets
Medlemmer slutter sig sammen om Regjeringen til Gjennemførelse af disse
Sager, da staar
vi ligeoverfor et Brud paa den sammenhængende Udvikling af vore
10 Samfundsforhold, hvis
Følger det ikke staar nogens Magt paa Forhaand at beregne, men som ganske
vist vil lede
til Opgivelse af meget af det, som vi sætter mest Pris paa, mod et Vederlag, som
Folkets
15 store Flertal, saasnart Sagen sees med aabne Øine, uden Betænkning vil betakke
sig for.

- Under disse Omstændligheder vil det være enhver stemmeberettiget Mands
Plikt at gjøre
20 rede for Betydningen og Rækkevidden af de Sager, som det nu gjælder om;
ingen har Lov til
at slaa sig til Ro med efter gammel Vane at stemme med det ene eller det andet
Parti;
enhver ma dømme om, hvilken Afgjørelse af de foreliggende Programsager
25 Landets og dets
Borgere Vel kræver, og derefter pligter han at indrette sin Stemmegivning.

Enhver ved, hvilke Sager jeg har sigtet til. Det er Indførelse af direkte Skat, af
almindelig Stemmeret og Spørgsmaalet om de saakaldte diplomatiske Sagers

Behandling. For

at bidrage, hvad der staar i min Magt til at klare Forstaaelsen af disse Sager og deres

Rækkevidde, har jeg, uagtet det ikke egentlig ligger mig nær at optræde paa

35 Folkemøder,

fulgt Opfordringen fra forskellige Grundlovsforeninger i Redenæs Amt til at udtale mig

om den politiske Stilling, hvorunder der nu snart skal strides til Valg.

40 Indførelse af direkte Skat til Staten istedetfor eller ved Siden af den nu anvendte indirekte Toldbefatning, vil, som overhodet enhver omfatter Skatteomlægning, gribe ind i

mangfoldige Forhold, idet Skatten har sin Betydning for enhver enkelt Mands og enhver

45 Virksomheds Økonomi. At Skat gjør Indskrænkning i Skatteyderens Frihed til selv at nyde

Udbyttet af sit Arbejde, den er et Minus i enhver Aarsintægt, som Samfundet forbeholder

sig at benytte til Fremme af sine Formaal. For den enkelte Mand er Skatten altid

50 en

Byrde, og det vil være enhver Pligt at medvirke, hvad han kan, til at gjøre

Byrden faa

let som muligt, og til at fordele den retfærdig. Men Skattebyrdens Fordeling falder i

55 Virkeligheden ikke sammen med Skattens Udbredelse efter de gjældende Regler. Kjøbmanden

udreder Tolden, men hans Kunder, der kjøber de af ham fortoldede Varer, bærer Byrden af

Toldskatten. Om der blev vedtaget noget saadant, som at kun de, der foretaar

60 og eier en

Virksomhed, skulde betale Skat, medens deres Betjente og Arbeidere skulde være skattefri,

saa vilde dette med Nødvendighed lede til et lignende Forhold. Brugsherren vilde ikke

65 kunne opretholde Driften, naar denne alene skulde bære den svære Skattebyrde; han matte

ved Nedsættelse af Lønninger gjøre sine Underordnede delagtige i Byrden. En saa urimelig

70 Regel som den, jeg her nævnte, vilde saaledes kun tilsyneladende være til Fordel
for
Betjente og Arbeidere. Thi en Arbejder, der betaler 20 Øre daglig i Skat af en
Dagløn paa
tre kroner, vilde ikke vinde noget ved at gøres skattefri, naar hans Dagløn for
75 den Sags
Skyld nedfattes til kr. 2.80. I Virkeligheden er det ikke muligt at fordele
Skattebyrden
ved skrevne Regler; ved saadanne kan der træffes Bestemmelse om Skattens
Utbredelse,
80 medens Byrdens Fordeling sker ved Livet selv, gennem de mangeartede
Kontraktsforhold
Mand og Mand imellem, ved hvis Imdgaaelse Skattebyrden altid, bevist eller
ubevist, er en
medvirkende Faktor. Derfor siges det medrette, at gammel Skat er god Skat; thi
85 har en
Skat været ubredet efter de samme Regler i en lang Aarrække, saa vil
Skatteydelsen i den
givne Form være indøvet i enhver Families Økonomi, og mulige Feil i Reglerne
vil selv
90 have fremvirket de nødvendige Rettelser gennem Ordning af økonomiske
Forhold Mand og
Mand imellem, navnlig mellem dem, der udbetaler, og dem, der oppebærer
Lønninger. Denne
almindelige Betragtning tror jeg man bør have klart for Øie, naar det bringes paa
95 Bane at
indføre et nyt Skattesystem. Man bør ingenlunde gaa til en saadan Reform uden
tvingende
Grunde.

100 Saadanne Grunde vilde være forhaanden, dels vis hdet viste sig, at det anvendte
Skattesystem ikke var egnet til at tilveiebringe de til Sasmfundets Gjøremaal
fornødne
Midler, dels hvis det ble klart paavist, at dette System førte til uretfærdig
Fordeling
105 af Skattebyrden.

Hvad det første angaar, er det noksom bekjendt, at Toldbeskatningen har

tilfredsstillet

- 110 Behovet og det endog med saadan Lethed, at man i de siste Aar har funnet foretage ikke uvæsentlige Redsættelser i Tolden paa Raskeartikler. Og hvad angaar Paastanden om, at Toldbeskatningen er uretfærdig, saa favner den ethvert fyldestgørende Bevis.
- 115 Der er i seneste Tid samlet saa nøiagtige Oplysninger som muligt om Toldskattens Fordeling paa de forskellige Samfundsklasser, men nogen paaviselig Uretfærdighed ved Systemet fremgaar
- 120 ikke af disse Undersøgelser, naar Toldbeskatningen sees underet med de øvrige paa Landets Borgere hvilende Skattebyrder. Det er naturligvis ikke min Mening at det bestaaende Skattesystem ikke skulde være modtageligt for Forbedring.
- 125 Selvfølgelig hefter der vde dette som ved enhver menneskelig Institution Mangler, som det bør være vor og kommende Tiders Opgave efterhaanden at fjerne. Men dette er noget andet end helt og
- 130 holdent at forkaste Systemet og paabyrde Slegten den store Opgave at udarbeide et nyt. Som ny vil nemlig den direkte Skat til Staten komme til at føles af os, uagtet vi er vel vante til at udrede direkte Skat til kommunen. I Virkeligheden udredes direkte;
- 135 de kommunale Skatter hos os er nemlig forholdsvis betydelige, idet flere Anliggender, som det Offentlige i andre Lande tager under sin Forsorg, hos os hovedsagelig besørgeres ved
- 140 kommunale Midler. Med det vilde vistnok blive meget føleligt om denne Skatteforpligtelse til kommunen skulde forøges først med en Fjerdedel eller Trediedel og senere utvilsomt meget mere. Men det nye ved Sagen vilde ikke blot bestaa i Skattebeløbets
- 145 Forøgelse. End mere føleligt vilde det vistnok blive, at der nødvendigvis maate indføres nye

Ligningsregler, der i høi Grad maate indskrænke Kommunernes Handlefrihed,
saasnart der
150 skulde udlignes direkte Skat til Staten. Bi ved, at Kommunerne nu i stor
Udstrækning har
gjort Brug af den Frihed, Skatteloven giver dem, til at fastsætte Ligningsreglerne
forskjelligt efter Forholdenes Krav i de forskjellige Kommuner, og at Byrden af
den
155 hidtil anvendte direkte Beskatning paa den Maade fordeles efter Bæreevnen
langt
fuldkomnere, end man kan tænke paa at opnaa ved de for det hele Land fælles
Bestemmelser,
som nødvendigvis maate lægges til Grund for Fastsættelsen af Regler, hvorefter
160 direkte
Skat til Staten skulde udlignes. - At dette - baade Skattebeløbets Forøgelse og
Indsnævringen af de kommunale Myndigheders Handlefrihet med Hensyn til
Ligningsreglernes
Tillempning efter de stedlige Forhold - vil føles som nye Byrder, vil vistnok
165 ingen
benegte. Men, siger man, Toldens Redsættelse eller succesive Afskaffelse vil give
rigelig
Erstatning; og især klinger denne Trøstegrund lokkende, naar der tilføies, at den
direkte
170 Skat kun skal paabyrdes dem, der sidder med de store Indtægter, medens Folk i
smaa
Stillinger for sin Part blot skal have Fordelen - billigere Varer paa Grund af
nedsat
eller afskaffet Told - medens de skal gaa fri for Byrden. Men denne sidste
175 Tilføielse,
som ofte høres, maa skyldes enten Uforstand eller Uærlighed hos den, som
udtaler den; thi
et Blik paa vore Skattelister vil strags overbevise om, at vi ikke i vort land har
nogen
180 talrig Stat af Rigmænd, som man kan paabyrde den nye Skat, - og der skal altid
mange til
for at udrede Millioner. Den nye Skat maa fordeles udover den allerstørste Del
af Landets
nuværende Skatteydere, lige ned til dem, man kalder Smaafolk. Og de, der har
185 saa smaa

Indtægter, at de gaar fri for direkte Deltagelse i Skattens udredelse, de kommer alligevel til at tage sin Del af dens Byrde. Der er jo udtalt af den ivrigste Talsmand

190 for den direkte Skats Indførelse, at man ikke for hurtigt maatte nedsætte Tolden og erstatte den ved direkte Skat, da dette vilde bevirke Nedsættelse af Arbejdslønnen; men er dette sandt, saa tror jeg ikke Arbeidsmanden skulde være meget taknemmelig
195 for en Skattereform, der tog med den ene Haand alt, hvad den gav med den anden.

Toldbefatningen har i Virkeligheden Fortrin, som den direkte Beskatning lader savne. Der

200 er en kjendt Sag, hvor brydsom Skattesedlen kan være, naar den skal betales i en eller to Terminer; en saadan kontant Udbetaling ef et i Forhold til Indtægten betragteligt Beløb er ofte ikke lidet forstyrrende for en Mnads Økonomi. Meget mindre føleligt er
205 det, om der udredes jevnt nogle Øre hver Gang der gjøres forskellige Indkjøb til Huset. Ved

Toldbefatningen lægges ligesom i hvert Hus ved de daglige Indkjøb tilside, hvad der skal
210 betales i Skat for Aaret til Staten, og paa den Maade opsamles, uden at det er synderlig føleligt, et Beløb, som det vilde koste megen Møie at tilveiebringe, hvis det skulde

udredes paa en Gang som direkte Skat. Nu, vil man sige, saaledes kunde enhver
215 mand af

egen Drift indrette sig, naar direkte Skat til Staten blev indført. Ganske vist; det kunde han; men vi er vel enige om, at han ikke gjør det alligevel. Er han en god og

fremsynt Økonom, saa vil han vistnok erindre, at der kommer en Maaned i
220 Aaret, da Skatten

skal udredes, saa at han i Aarets øvrige Maaneder maa lægge noget tilside for denne

særslilt betyngede Maaned; men jeg ved ikke, hvormange der blandt os er gode og fremsynte

Økonomer; jeg frygter for, at der kun er faa. Ialdfald ved jeg, at for mange falder Udredelsen af den dirkede Skat til Kommunen meget ubeleilig. Om det end altsaa forholder

230 sig saa, at den Fordel ved Toldbeskatningen, som jeg her har nævnt, kun er at vurdere,
fordi vi er skrøbelige Økonomer, saa har den direkte Befatning ubetinget lader savne.

Ogsaa en annen ved Toldbeskatningen vil jeg fremhæve, nemlig den, at enhver
235 Mand til en hvis Grad er herre over, hvor stor Del af den han skal bære, nemlig i samme Grad som han

er Herre over sit eget Forbrug. Den, der ikke vil bruge Tobak, er fri for Andel i Tobakstolden; den, der kan og vil bruge mere Melk og mindre Kaffe og Sukker,
240 frier sig

for en Del af Kaffe- og Sukkertolden. Dette har sin Betydning for hele Bygdelag i vort

Land, Bygder som ligger afsides, hvor Nutidens Levemaade endnu ikke er trængt frem, og
245 hvor man for allerstørste Del ernærer sig af egne Produkter. Saadanne Bygder lettes i høi

Grad ved, at Statsskatten udredes som Told; og dette er retfærdigt; thi netop saadanne

afsidesliggende Bygder har forholdsvis mindst Fordel af de Foretagender, som til
250 Landets

Vel og Fremgang udføres for Statskassens Midler. Men dettet vilde bortfalde med

Toldbeskatningen. Ombyttes denne med direkte Skat til Staten, maa alle betale i Forhold

255 til Indtægt, uten at der er Anledning til at tage andre Hensyn.

Men - indvendes - det er jo heller ikke Tanken helt at afskaffe Tolden; vi vil kun have

den indskrænket inden rimelige Grændser. Dertil vil jeg svare, at det for det
260 første skal

blive vanskeligt at godtgjøre, at der tilveiebringes et for Skatteborgerne rimeligere og

retfærdigere Forhold ved at indføre delvis direkte Skat ogsaa til Staten, og

265 dernæst, at
direkte Statsskats Indførelse kræver et saa stort og kostbart Embedsværk, at der
neppe
længe vil være Tale om at holde den gaande ved Siden af Toldbeskatningen, hvis
Opkrævning
270 jo ogsaa koster mange Penge. Det er vist liden Grund til at tvivle paa, at
begynder man
først med den direkte Beskatning, saa vil Toldbeskatningen om ikke lang Tid
være trængt
helt tilbage; thi at opretholde den i liden Udstrækning ved Siden af den direkte
275 Skat,
vilde blive uforholdsmæssig kostbart. Og sker denne, saa kan vi være fuldt
forvissede om,
at de nye Skatteregler vil komme i Strid med Livets Krav paa mange Punkter, at
der vil
280 kræves et stort Arbejde for at udjævne de Uvilligheder og Vilkaarligheder, som
enhver
theoretisk Regel paatvinger Livet, og det er vistnok mere at ønske end at haabe,
at
Resultatet af dette Arbejde vil kunne give os Erstatning for den Skatteordning,
285 vi nu
gennem Slægters Bestræbelser paa al Arbeidslivets Felter har levet os ind i.

Endnu vil jeg tilføie en Ting. I et Land, hvor direkte Skat til Staten er kjendt og
anvendt, vilde neppe nogen Finansminister kunne bringe
290 Nationalforsamlingen en
glædeligere Tidende end denne, at den direkte Statskat uden Ulempe kunde
afskaffes. Men
dette er netop Tilstanden hos os. Og det er denne Tilstand, som Folk med
Erfaring om
295 Ulemperne ved den direkte Beskatning længes efter, som vore radikale Politikere
vil
afskaffe. Jeg tror at Velgerne af alle Samfundslag, de smaa savel som de store
Skatteydere, bør betænke sig vel, før de tager et saadant Skridt. Om nogen enkelt
haaber
300 at vinde noget herved, saa kan det let blive en Skuffelse. Thi det staar fast:
Skatteregler kan vistnok fastsætte, hvormeget enhver skal udrede af Skatens
Beløb; men

det er Livsforholdene, som tilsidst fordeler Byrden af Skatten paa alle
305 Samfundets
Medlemmer.

Den næste Sag, jeg har at omhandle, og den, som er stillet som den første paa
Venstres
310 Program, er Indførelse af almindelig Stemmeret.

Det er en kjendt Sag, at Virkningen af denne Reforms Gjennemførelse vilde
være, at der
315 vilde komme mange flere nye Stemmeberetigede, alle som en, var enige om en
Sags
Afgjørelse, saa vilde de kunne overstemmes af dem, der ved Reformen fra nyt af
fik
Stemmeret. Reformen indebærer altsaa Mulighed for, at Afgjørelsen af landets
320 vigtigste
Andliggender pludselig bliver lagt over i nye hænder og heraf maa strax indsees,
hvor
stor en Sag det er, som her handles om, og hvor nødvendigt det er at se sig for,
inden
325 man tager et saa skjæbnesvangert Skridt.

Det er Grundlovens Tanke og Mening, baade som den blev vedtaget i 1814 og
som den siden
er forandret, at Stemmeretten, der efter vor Statsforfatning betyder det samme
330 som Magten
over Landets Anliggender, skulde være ikke en for alle Landets voksne Mænd
fælles Ret,
men en Ret og en Forpligtelse for de af Landets Borgere, der matte give den
bedste
335 Garanti for at besidde den Samvittighedsfuldhed og den Skjønsomhed og
Indsigt, der danner
en nødvendig Betingelse for, at Stemmeretten skal blive brugt til Landets Gavn.
Til
Opnaaelsen heraf lægger Grundloven, der selvfølgelig alene kunde holde sig til
340 de ydre
Mærker, Stemmeretten i de Borgeres hænder, der i Samfundet maa antages at

have opnaaet en
selvstændig Stilling, som gjør dem personlig interesserede i Landets Vel og
345 Fremgang.
Grundloven giver altsaa ikke Stemmeret til alle, men de Grændser, som den
optrækker, er
ikke snævre. En Mand, der har vist sig at være en brav og dygtig Arbejder, vil
som Regel
350 kunne opnaa en Indtægt af 800 Kroner i Byerne; og udførtes Skatteligningen
korrekt, saa
vilde det nok vise sig, at der var saa selvhjulpne Mænd i Landdistrikterne, som
tjente
mindre enn 500 Kroner om Aaret. Nu bliver enhver, som betaler Skat af
355 Landets Borgere;
thi efter al Erfaring stiger Arbejdslønnen langsomt men sikkert med Pengenes
synkende
verdi, og der til derfor stadig blive flere, som opnaar de Indtægtsbeløb, der
betinges
360 Stemmeretten.

Men uagtet altsaa Grændsen ubestridelig er sat baade lavt og elastisk, er den dog
for
Tiden af overordentlig stor Betydning, da, som jeg nys nævnte, de nuværende
365 Stemmeberettigede vilde funne overstemmes af dem, der savner Stemmeret, hvis
de nu fik
den, og det er ingenlunde usandsynligt, at de i saa Tilfælde snart vilde blive
overstemte. Thi med at Anderkjendelse af, at der underfor de nuværende
Stemmeberettigedes
370 Kreds kan findes dygtige, hæderlige og fuldt meningsberettigede Mænd, saa maa
det dog vel
siges, at det er indenfor den nævnte Kreds, at man maa søge den øvede Indsigt
og den i
Samfundets Gjerning prøvede Handedygtighed, medens det er utenfor
375 Kredsen, at
Andskuelser, der staar i direkte Strid med vore nuværende Samfundsforhold, vil
finde den
frugtbareste Forbund. Dermed er ingenlunde sagt, at Grændsen nu er
optrukken som den for
380 alle Tider skal være. Viser Erfaring, at Forandring er ønskelig, saa bør den ske.

Man nu

paa en Gang mere end forboble de Stemmeberettigedes Antal, - at nedrive vor eneste

385 konstituionelle Garanti af reet Betydning, det har intet Forsvar i nogen Erfaring, det er

et Sprang ud i Mørket. Ingen skal kunne beregne Følgerne af et saadant Skridt; det staar

ikke i nogens Magt at forudsige, hvilke Omvæltninger deraf vilde følge i Stat

390 som i

Kommune. Bi ved alle, at de socialistiske Andskuelser begynder at finde

Raaderum ogsaa

hos os, men mest netop blandt Ikke-Stemmeberettigede. Tænk om nu disse

Anskuelser gennem

395 Indførelse af almindelig Stemmeret blev de raadende i vort Samfund. Hvad vilde ikke det

have at betyde for Eiendomsforholdene, for Skolen og for Kirken, ja snart sagt for enhver

af Landets Institutioner, som vi have faaet kjær? Det er disse Ting, det gjælder,

400 det er

om dem, de burde tale, der anbefaler Indførselen af den almindelige Stemmeret; men

samvittighedsløst tier de stille dermed og prædiker istedet derfor vakkert om

Næstekjærlighed for os. Stemmeret er en Menneskerettighed, siger de, og det er

405 stygt af

os, som har Retten at forholde vore Medmennesker den. Da burde de selv

behandle den som

en Menneskerettighed og ikke udelukke halvdelen af Menneskeheden -

kvinderne - fra den.

410 Men Grændser for Stemmeretten har nok ogsaa de Brug for. Og saa siger de til os ældre

Stemmeberettigede, at det er et Tegn paa Selvgodhed hos os, at vi anser os selv alene

skikkede til at eie og bruge denne Ret og alle andre uskikkede dertil. Som om

415 Stemmeretten ikke meget mere er en Pligt, der paaligger en, end en Forrettighed, Den, der

i Kraft af Grundloven modtager Stemmeretten, overtager jo dermed

Forpligtelsen til at

bruge den etter sit bedre Skjøn til Samfundets Fremme, og dertil hører jo ogsaa,

at han
ikke gaar med paa Udvidelse af Grændserne for Stemmeretten før Erfaring viser
ham, at saa
bør ske. Det kan enhver læse sig til i Grundlovens sidste §, der vel ogsaa burde
425 være
forpligtende for os, hvorvel mange i vore Dage synes at glemme det.

Der er dog ikke mange, som er saa kortsynede at de ser Stemmerettens
væsentlige Indhold i
430 den Ære eller Fornøjelse, der kan være forbundet med ved forskellige
Leiligheder at
lægge en Stemmeseddel i Urnen. De fleste har Øie for, at Stemmeret er
Grundlaget for de
vigtigste Samfundsanliggenders Afgjørelse og dermed bestemmelse for de der
435 ellers gjerne
lytter til de radikale Lederes fagre Ord, bliver betænkelige overfor Følgerne af en
saa
voldsom Reform. Men ligeoverfor saadanne har man Trøstegrunde paa rede
Haand, og jeg vil
440 nævne nogle af dem.

Naar den almindelige Stemmeret anbefales i en liden Landskommune, saa heder
det gjerne,
at Reformere betyder ikke stort, da de allerfleste Mænd over 25 Aar der i
445 Bygden er eller
kan blive stemmeberettigede, og de faa, som er udelukkede, ved man jo er ligesaa
brave og
forstandige Folk som de andre. - De kan i enkelte Tilfælde være sandt nok, at
Bygden
450 kunde styres omtrent ligedan under almindelig som under begrændset
Stemmeret, men hvis
nogen lader sig forlede til deraf at slutte, at det er ligegyldigt, om
Stemmeretsforholdene i Landet væltes om, saa er han mere lettroende og mere
kortsynet en
455 Landet kan være tjent med, at de er, i hvis Hænder dets Skjæbne dog tilsidst
ligger. Selv
om hans Ansvarsfølelse ikke rækker længre en til Hjembygden, burde han dog
forstaa, at

460 ogsaa denne vil rammes af Virkningen af Stemmerettens Udvidelse, selv om den
i og for sig
kan have lidet for den enkelte Bygd at betyde.

Men der er ogsaa anden Trøst, som bydes. De radikale Folketalere tilføier ofte,
465 efterat
de af al Magt har anbefalet den almindelige Stemmeret, til Beroligelse for dem,
hvis
Betæneligheder de tænker sig, at de ikke har faet fjernet, at det ikke har nogen
Fare
470 for den kommende Storthingsperiode. Man kan saa trygt stemme paa
Tilhængerne af
almindelig Stemmeret, der bliver aligevel for saa paa Storthinget som vil være
med paa
den, thi der kommer jo - desværre - vist saamange Høiremænd paa Thinget
475 endnu, at
Grundlovsforandring om almindelige Stemmeret ikke lader sig gennemføre
mod deres Villie.
Men dette er en lavtliggende og uredelig Tale. At den er lavtliggende, behøver
jeg ikke
480 nærmere at forklare, at den er uredelig ligger deri, at der ikke udfordres mere end

simpelt Flertal i Odelsting og Lagthing for at gennemføre den Reform, som
deres
Næstekjærlighed og Samfundsfølelse lægger dem saa sterkt paa Hjerte, - ialdfald
485 siger de
saa, saasnart og saalangt, dertil er Anledning. Det er altsaa ikke sandt, at der er
fuld
Betryggelse i, at der neppe bliver to Trediedeles Flertal for almindelig Stemmeret
paa
490 kommende Storthing. Simpelt Flertal er tilstrækkeligt til at indføre den i
Formandskabsloven, og Betæneligheden ved at indføre den der er ialdfald til en

Begyndelse ingenlunde mindre end paa det statspolitiske Omraade. Jeg tænker,
enhver kan
495 gjøre det forstaaeligt for sig selv, hvad det kunde saa at sige, om f. Ex.
Raadigheden
over de kommunale Budgetter pludselig blev lagt over i nye hænder, overdraget

de Lag af

500 Samfundet, som hidtil ikke har havt nogen Befatning dermed.

For dem, der af nævnte eller af andre Grunde ikke lader sig berolige, har man endnu

505 Skræmsler i Baghaanden. Der staar mange uden for, som vil ind, siger man, Strømmen bliver

voldsom, det bliver farligt at stille sig mod den, og unyttige ogsaa. Sindige og omtænksomme Folk bør itide slutte sig til det Parti, som kommer til at feire. Det er en

510 Skam for os, at en as feig Opfordring skal kunne rettes til norske Vælgere dets Skjæbne

er lagt, lod sig skræmme fra at handle efter sin virkelige Mening om, hvad der haaber

Landet, og feigt sluttete sig til den Strøm, som truer med at oversvømme det, og saaledes

515 selv bidrog til at forøge den Fare, som deres indre Overbevisning og dermed ogsaa deres edsvorne Borgerpligt, bød dem at bekjæmpe.

520 Jeg, mener, efter alt, hvad jeg nu har anført, at Spørgsmaalet om Indførelse af almindelige Stemmeret lægger et Ansvar af den alvorligste Art paa Landets Vælgere. Enhver

af dem bør erindre, at her handles ikke om Theorier, om Menneskerettigheder og

525 Næstekjærlighed; her handles ikke om Bygdespørgsmaal, men der handles om, hvorvidt vi

skal sikre Landet en rolig og sammenhængende Udvikling af de Institutioner, som vi

gjennem Slægters Arbeide har vundet, eller om vi skal udsætte alt dette, som er blevet os

530 kjært, for pludselig at kunne afbrydes i sin Virksomhed, bøies ind paa ukjendte Baner,

hvis Retning og Maal ingen kan forudsige. Derfor er det nu Pligt for enhver, der skal

535 afgive Stemme ved det kommende Valg, at bringe sig klart paa det Rene, om han sætter Pris

paa, hvad vi eier I Stat og Skole og kirke; thi alt dette vil han sætte I Fare om han

nu

ved sin Stemme bidrager til at sætte dem, der hidtil har havt myndigheden I

540 disse

Anliggender I uhjælpelig Minoritet, lægge Magten I nye, uøvede Hænder, Maa
Døren op paa

avid Væg for Anskuelser, der uimodsigelig er fiendtlige mod vor
Samfundsordning. Thi

545 herom er det, der spørges; her ligger enhver Vælgers Ansvar.

Den tredie Sag, jeg nævnte, Spørgsmaalet om de diplomatiske Sagers
Behandling, er ikke

550 Programsag I den Forstand, at derved kan gøres noget I den forestaaende
valgperiode; thi

der foreligger intet Grundlovsforslag om Sagen til Behandling, og man kan
altsaa I intet

Fald komme længere end til Fremsættelse af saadant paa kommende Storting;
Afgjørelsen

555 kan ikke træffes førend tidligst af det Storting, der kommer til at træde
sammen I 1895.

Men omend Sagen ikke er Programsag, saa er den dog gjort I den Grad til
Agitasjonssag, at

560 jeg ikke finder her at kunne forbigaa den, men jeg skal fatte mig I største
Korthed.

Det er bekjendt, at baade vor grundlov og Rigsakten favner Bestemmelser,
hvorefter Norge

565 sikres den Deltagelse I afgjørelsen af udenrigske Sager, som tilkommer vort Land
som

ligeberettiget Deltager I Unionen. Indtil 1835 behandles ogsaa saadanne Sager
uden

Medvirkning fra den norske Statsminister I Stockholm skulde være tilstede I det
ministerielle Statsraad, naar Udenrigsministeren ? I Nærværelse tillage af et

570 Medlem af

det svenske Statsraad ? foredrog saakaldte diplomatiske Sager for Kongen.

Uagtet dette

var en Forbedring af Forholdet, maatte det dog være krænkende for den norske
Nationalfølelse, der medrette krævede fuld ligestilling overensstemmende med

575 Unionens Aand

og Tanke. Endnu værre blev det, da der I 1885 blev vedtaget en Forandring I den svenske Grundlov, hvorved det svenske Element I det ministerielle Statsraad forsterkedes, ved at
580 endnu et Medlem af det svenske Statsraad gaves Plads deri. Da ogsaa Udenrigsministeren er Medlem af det svenske Statsraad, som altsaa dette til ifølge svensk Grundlov at indbringe
585 tre Medlemmer I det ministerielle Statsraad, til hvilket kun et Medlem af det norske Statsraad havde Adgang, og det kun I Kraft af kongelig Resolution. I Svergie som I Norge blev (?) erkjendt som et Misforhold, og der indledes Forhandlinger for at rette
590 derpaa. Vi ved, at der dog ikke opnaaedes Enighed. Svenskerne vilde indrømme Lighed forøvrigt, men de forlangte de udtrykkelig fastslaaet I Rigsakten, at Udenrigsministeren for alle
595 Tider skulde være af svenskt Nationalitet, et Forlangende som fra norsk Side ikke kunde indrømmes. Forhandlingerne blev saaledes afbrudte; men da Dokumenterne I 1886 blev forelagt Stortinget, udtalte dette sin Tilslutning til det af den norske Regjering
600 under Forhandlingerne hævedede Standpunkt, hvorefter de diplomatiske Sager skulde foredrages for Kongen af Udenrigsministeren I ministerielt Statsraad, bestaaende af 3 norske og 3
605 svenske Medlemmer, uden at noget fastsloges med Hensyn til Udenrigsministerens Nationalitet. Regjeringen og Storting var altsaa I 1886 enige om, at der skulde fremdeles være en for begge Riger fælles Udenrigsminister og tillage om, at man for Tiden
610 ikke burde stille Kravet længre end skeet, saaledes at det altsaa maatte blive en Opgave for den fremtidige Udvikling at tilveiebringe de Reformer, der danner Betingelse for, at den fælles Statsminister ogsaa I Praxis ligesaavel kunde tilhøre det norske

Statsraad som

det svenske. Først derved vilde Spørsmålet være at anse som endeligen loft; men fra alle

Sider erkjendtes, baade at man ikke kunde naa helt frem til Maalet I et Skridt, og

620 at man

vilde have anseet det dom en stor Binding for Norges Stilling I Unionen, om det kunde

være opnaaet, som fra norsk Side var krævet.

625 Efter denne Sagens Stilling skulde man have ventet, at det vilde være modtaget som et

glædeligt Budskab, da den Stangske Regjering kunde forelægge dette Aars Storthing

Meddelelse om, at der nu var opnaat Enighed med den svenske Regjering,

630 hvorefter alt, der

I 1886 fra norsk Side blev krævet, nu var opnaaet ved et Forslag, der af begge Rigers

Regjeringer vilde blive de to Nationalforsamlinger forelagte. Men vi ved, at det gik

635 anderledes. At Forslaget stillede I Udsigt at opnaa alt, hvad Storthinget I 1886 havde

forlangt, det lagdes der i Aaret 1891 ingen Begt paa. Det svenske Statsraad havde I sin

Motivering af Forslaget falt fra et ensidigt svensk Standpunkt. Dette gjordes til

640 hovedsagen og benyttedes til at ophidse Stemningen saaledes, at man bragtes til at glemme

det store, som for Landets fremtidige Stilling I Unionen vilde være vundet ved Forslagets

Antagelse. Man forsøgte først I Pressen paa at lægge ind I konklusjonen, at

645 Forslaget dog

skulde fastslaa, at Udenrigsministrene skulde være af svensk Nationalitet.

Paastanden

derom blev taget tilbage under selve Debatten I Storthinget, hvorimod man der forsøgte at

650 hævde, at præmisserne skulde indeholde dette. Denne aldeles ubegrundede

Paastand blev

endeligen aflivet af det svenske konstitutionsutskott, der fraraadende Forslagets

Antagelse netop fordi det ikke fastslog, at Udenrigsministeren skulde være

655 svensk. Om
denne Forstaaelse af Forslaget var alle Talere I Rigsdagens første kammer enige.

Dette var altsaa for svage Grunde til I Længden at kunne bruges til Forsvar for
Afvisningen af et saa landsvigtigt Forslag. Og da som den da frem denne
660 Oplysning, at
Norges Venstre var voxet fra Standpunktet af 1886. Nu kunde det ikke længre
nøie sig med
under nogen Form at have Udenrigsminister fælles med Svergie, nu blev
Signalerne
665 forandret efter Opsangen paa Landsvenstremødet I Januar Maaned; man vilde
have særskilt
Udenrigsminister for hvert af de forenede Riger; derfor skulde Veien holdes
aaben, derfor
maatte det bebudede Forslag paa Forhaand afvises.

670 En Tanke som den, der saaledes blev optaget, er ligesaa skikket til at gjøre
Allarm og
Agitation af, som den er umulig at gennemføre under Opretholdelse af
Unionen.

675 Thi det høres jo noksaa rimeligt dette: Norge og Svergie er vist nok forenede
under den
same Konge og skal staa sammen I Krig og Fred ligeoverfor Udlandet; men de er

680 selvstændige Stater, og dertil hører jo, at hver af dem har sine særskilte
Repræsentanter
ogsaa ligeoverfor Udlandet.

Men hvorledes vil det se ud, hvis Tingen skal blive til Virkelighed? Sandheden
685 er, at de
udenrigske Sager, som kun angaar et af de forenede Riger særskilt, er Ganske saa
og
ialfald ikke af stor politisk Betydning. De fleste Sager, som hører herhen, har
mere
690 eller mindre Interesse for begge Riger og maa med Nødvendighed behandles
saaledes, at de
bringes til et for begge Riger fælles Resultat. Saa skulde der altsaa opføres den

sælsomme Komedie, at den norske Udenrigsminister I kristiania og den svenske
695 I Stockholm
forhandlede med hver sin Representant for et fremmed Land og under den
Nødvendighed at
komme til et og samme Resultat. Om dette vilde være et lysteligt Syn for vore
norske
700 Radikalere, tror man da, nogen af Udlandets Statsmænd, der er mere forfarne I
Behandlingen af diplomatiske Sager, vil tage nogen Rolle I et saadant Skuespill?
Og om de
gjør det, tror da nogen, at den norske Udenrigsministers Ord vil blive tillagt den
samme
705 Vegt som den svenskes? Nei, det mægtigste lands Repræsentant vil nok faa den
vegtigste
Stemme, og den Ordning, som nu paakaldes for at smigre den norske
Nationalfølelse, vilde
visselig, om den nogensinde skulde blive gennemført, føre til en Række
710 Krænkelser for
os, store end vi som ærekjært Folk kunde bære.

Derfor er Arbeidet for to Udenrigsministre I Virkeligheden et Arbeide for
Unionens
715 Opløsning enten strax eller saasnart alvorlige vanskeligheder med Udlandet
maatte opstaa,
- eller ialdfald for Unionens Forandring til et Forsvarsforbund paa Aaremaal;
men et
saadant vilde for det første være langt mere byrdefuldt for Norge, end Unionen
720 er, og saa
maatte man være belavet paa, naar Omstændighederne forte det med sig, at saa
det opsagt.
Saaledes stilles vi ogsaa ved denne Sag ligeoverfor en for vort Land
skjæbnesvanger
725 Afgjørelse. Unionen, som uden Udgift har givet os et Værn langs vor udstrakte
Østgrændse,
som vi ikke, selv med de største Opofrelser, kunde strafe os uden den, - denne
Forening,
under hvilken vi har levet under saa lykkelige Forhold til Udlandet, at Krigen
730 blot er en
Saga I vort Land, - den skulde vi bringe I saadan Stilling, at det blot vilde være t

Tidsspørgsmaal, naar den vilde være tabt for os!

735 Sandelig, det er paatide, at de Stemmeberettigede, der har Omsorg for vort
Fædrelands
Vel, ser sig for, og betænker sig, før de ved sin Stemme støtter et politisk Parti og
en
Regjering, der vil arbeide for, hvad der med Nødvendighed før eller senere vil
740 lede til
Unionens Opløsning.

Det fremgaar, af hvad jeg hidtil har udtalt, at det radikale Valgprogram stiller os
ligeoverfor Reformen af den mest vidtrækkende Betydning: Omvæltning af
745 Statens Økonomi, -
af den ved Stemmeretten betingede Myndighed over Statsstyrelsen, - og en
haabløs
Forstyrrelse af Forholdet til vort Broderland og til Udlandet forøvrigt er, hvad
der
750 bydes os.

Vi har jo maattet vænne os til, at det radikale Parti hvert tredie Aar fremkommer
med
Tanker og Forslag, som de Stemmeberettigede indbydes til at gaa til Valg paa,
755 men jeg
tror ikke, man skal kunne erindre noget Sidestykke til det, som nu stilles os I
Udsigt.
Samtidig rettes der fra radikal Side den Beskyldning mod Høirepartiet, at dette
Parti
760 intet vil uden at gjøre Modstand; det vil ingen fremgang, kun Stilstand og
Bekjæmpelse af
alt nyt. Intet kan være usandere end dette. Mænd, der I alt væsentlige har delt
Standpunkt med Landets nuværende Høire, har havt saa stor Indflytelse paa
Landets Skjæbne
765 under dets Fremgang I de forløbne Aar, at man ikke skal beskyldte Partiet for at
repræsentere død Stilstand; og saaledes er det den Dag idag. Men det er sandt og
det
vedkjender jeg mig som en Ære for det Parti, jeg tilhører, at Høire ikke falder det
for
770 Fremskridt, som rigtigere bør kaldes Omvæltning, fordi det ikke er en videre

Udvikling af

det bestaaende, men derimod bortkaster den prøvede Grundvold og bigger paa det nye,

775 ukjendte og uprøvede; og af den Beskaffenhed er alt det, som Venstrepartiet nu opstiller som sit Program.

Men hvad skal vi sige om en Tilstand inden et Folk som den, der nu raader hos os? Har vi

780 Raad til den Eplittelse, som den evindelige Agitation fremkalder? Staar vi ikke mod hinanden, Landsmænd mod Landsmænd, saagodtsomt I ethvert Spørgsmaal? Er der ikke Fare for

785 at vi kunde glemme, hvad der dog ligger dybest hos os alle, Ønsket om det fælles Fædrelands Vel og Fremgang?

Og har vi Tid til at bruge vor Tanke og vore Kræfter paa disse Spøgsmaal, som man vil

790 fuldstændig optage os med? Kræver ikke Landet andet af os? Jo, der kræves Ganske vist baade mange og store Arbeider.

Vi har I de seneste Aar faaet gennemført indgribende Reformer I Ordningen

795 baade af vort Forsvarsvæsen, af vort Retsvæsen og af vor Folkeskole. Dommene om disse Reformer er forskellige. Men sikkert er det, at deres Gjennemførelse stillersterke Krav paa vor

800 Omtanke og vort Arbeide, hvis de skal udvikles til virkeligt Savn for Landet. Men vi faar

jo hverken Tid eller Ro til at tænke paa dem. Lovene er skrevne, men de bliver ikke til

805 stort mere end Papir, hvis ikke gennemføres med rolig Omtanke og opofrende Arbeide.

Ialfald gjælder dette Folkeskoleloven, der maaske mere end nogen anden af vore Love

lægger Myndigheden over og Arbeidet for vor Folkeskole umiddelbart I Folkets egne Hænder

inden hver kommune; det kan gaa godt, ja endog meget godt, hvis Sagen
omfattes med den
Omhu, som vi skylder vore Børns Opdragelse; men det kan neppe gaa godt, hvis
hver Mands
815 Sind og Tanke skal fyldes med Tvivl og Strid om ukjendte, fjerntliggende
Spørgsmaal, som
de radikale Ledere opstiller hvert tredie Aar. Og saa vore Næringsveie og vort
Kommunikationsvæsen, tror man, at de kan skjøttes tilbørlig, naar deres
Interesser stadig
820 skal sees mod en Baggrund af en forbitret politisk Strid? Og endelig Kirkens Sag,
som dog
ligger saa mange inden vort Folk varmt paa Hjerte, kan den vente nogen
Opmærksomhed I
Tider som disse? Det var dog visselig ikke overflødig ogsaa at aabne Øiene for
825 dens Krav
og Behov. Dens Skjæbne er lagt I Statsstyrelsens Hænder, men Stortinget
sammensættes
ikke med noget særlig Hensyn til, at det ogsaa har at give Love for Kirken, og
rigtig
830 trygt er dette ikke, naar man lytter til de Røster, der af og til lyder fra
Stortinget,
om hvorledes man stiller sig til Statskirken. Der favnes meget; her ligger en stor
Opgave
forsømt. Kirken er mere end magtesløs; den er maalbunden. Kunde det
835 opnaaes, at
Menighederne gaves Myndighed til at samle sig om sine egne Gjøremaal, kunde
de faa et
Organ til at udtale sin Trang og sit Ønske, og kunde der skabes et Organ,
hvorigjennem
840 den hele norske Kirke, kunde udtale sig for landsstyrelsen, da vilde meget være
bundet,
da vilde vi forhaabentlig endnu med Tryghed kunne se den endelige Afgjørelse
af kirkelige
Lovspørgsmaal liggende I Statens Haand. Man ikke saa nu, da Statskirken
845 neppe kan nævnes
I Stortinget uden at gøres til Gjenstand for Forhaanelse. Og kan det blive
anderledes,
saalænge vi skal brages fra det ene Stridsspørgsmaal til det andet? Det bedste hos

850 et

Folk voxer kun, naar Folket samles om det I Fred.

Min Opfatning af Stillingen I Landet er saaledes ingenlunde lys. Saameget
sterkere vil

855 jeg opfordre enhver til foran det forestaaende Valg at betænke, hvad der tjener
til vort

Fædrelands Held. Jeg opfordrer ingen til at stemme med det ene eller det andet
Parti; jeg

860 beder kun enhver om nøie at overveie hos sig selv, om det vil være til Baade for
Landet,

at de voldsomme Reformer, der nu er opførte paa Venstres og Regjeringens
Program, bliver

gjennemførte. Til denne Overveielse har jeg villet bidrage, og efter dens
Resultat, mener

865 jeg, ehnhver bør afgive sin Stemme.

Kilde

"Statsraad Bonnevis Foredrag om den politiske Stilling". De konservative Foreningers Centralstyrelse.
Kristiania 1891.

870

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/den-politiske-stilling>

875

880

885